

Kỹ nghệ phần mềm

Software Engineering

Nguyễn Văn Vy

Bộ môn Công nghệ phần mềm- Khoa CNTT- ĐHCN

Email: vynv@coltech.vnu.vn

Bài 6: Các hoạt động thiết kế

Nguyễn Văn Oly

Nội dung

- Thiết kế kiến trúc
- Thiết kế giao diện

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Nguyễn Văn Vy

1. Nguyễn Văn Vy, Nguyễn Việt Hà. *Giáo trình kỹ nghệ phần mềm*. Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà nội, 2008
2. Grady Booch, James Rumbaugh, Ivar Jacobson. *The Unified Modeling language User Guid*. Addison-Wesley, 1998.
3. M. Ould. *Managing Software Quality and Business Risk*, John Wiley and Sons, 1999.
4. Roger S.Pressman, *Software Engineering, a Practitioner's Approach*. Fifth Edition, McGraw Hill, 2001.
5. Ian Sommerville, *Software Engineering*. Sixth Edition, Addison-Wasley, 2001.
6. Nguyễn Văn Vy. *Phân tích thiết kế hệ thống thông tin hiện đại. Hướng cấu trúc và hướng đối tượng*, NXB Thống kê, 2002, Hà Nội.

Thiết kế kiến trúc phần mềm

software achitecture design

Nguyễn Văn Oly

Khái niệm kiến trúc

- Kiến trúc phần mềm chỉ **cấu trúc tổng thể của 1 phần mềm và cách thức tổ chức** qua đó cho ta 1 sự tích hợp về mặt khái niệm của 1 hệ thống [SHA95a]
- Thông thường: **thể hiện bằng một biểu đồ phân cấp của các thành phần và quan hệ giữa chúng**
- Đầy đủ: **thể hiện cấu trúc hệ thống theo nhiều góc nhìn khác nhau: tĩnh, động, dữ liệu, triển khai**

[SHA95a] Shaw,M and D.Garlan, Formulation and formalisms in software achitecture, volume 100-lecture Notes in computer Science, Springer-verlag,1995

Vai trò kiến trúc phần mềm

Nguyễn Văn Oly

- Không phải là mô hình hoạt động
- là mô hình phân hoạch theo những cách nhìn khác nhau (chức năng, dữ liệu, tiến trình, tĩnh hay động..)
- giúp kĩ sư hệ thống:
 - Phân tích tính hiệu quả của thiết kế đáp ứng được yêu cầu của phần mềm
 - Tìm các giải pháp thay thế cấu trúc ở giai đoạn sớm
 - Giảm các rủi ro liên quan tới cấu trúc

Khái niệm thiết kế kiến trúc

Nguyễn Văn Oly

- **Quá trình xác định các hệ con lập thành hệ thống và khung làm việc** để điều khiển & giao tiếp giữa các hệ con với nhau
- **Bắt đầu sớm** ngay từ giai đoạn đầu của thiết kế hệ thống, tiến hành cùng với một số hoạt động đặc tả
- Nó bao gồm việc xác các thành phần chính của hệ thống sự truyền thống giữa chúng

Các bước thiết kế kiến trúc

Nguyễn Văn Oly

1. Cấu trúc hóa hệ thống: phân chia hệ thống thành các hệ con (sub-system) độc lập và xác định trao đổi thông tin giữa các hệ con □ xác định các giao diện của chúng
2. Mô hình hóa điều khiển: xác lập mô hình điều khiển giữa các phần khác nhau của hệ thống đã được xác định
3. Phân rã thành các module: phân rã các hệ con thành các module.

- ❖ **Hệ con:** phần hệ thống hoạt động độc lập với các dịch vụ mà các hệ con khác cung cấp
- ❖ **Môđun:** phần hệ thống cung cấp dịch vụ và tương tác cùng phần khác để tạo ra dịch vụ hay sản phẩm

Các mô hình kiến trúc

Nguyễn Văn Oly

- Các mô hình kiến trúc khác nhau được tạo ra trong quá trình thiết kế
- Mỗi mô hình biểu diễn một cách nhìn của kiến trúc
 - ◆ Mô hình kiến trúc tĩnh chỉ ra các thành phần chính của hệ thống (biểu đồ phân rã)
 - ◆ Mô hình động chỉ ra cấu trúc tiến trình của hệ thống (biểu đồ luồng dữ liệu)
 - ◆ Mô hình giao diện xác định hệ thống giao diện của hệ thống (hệ thống giao diện tương tác)
 - ◆ Mô hình mối quan hệ như mô hình khái niệm thực thể miền dữ liệu của hệ thống

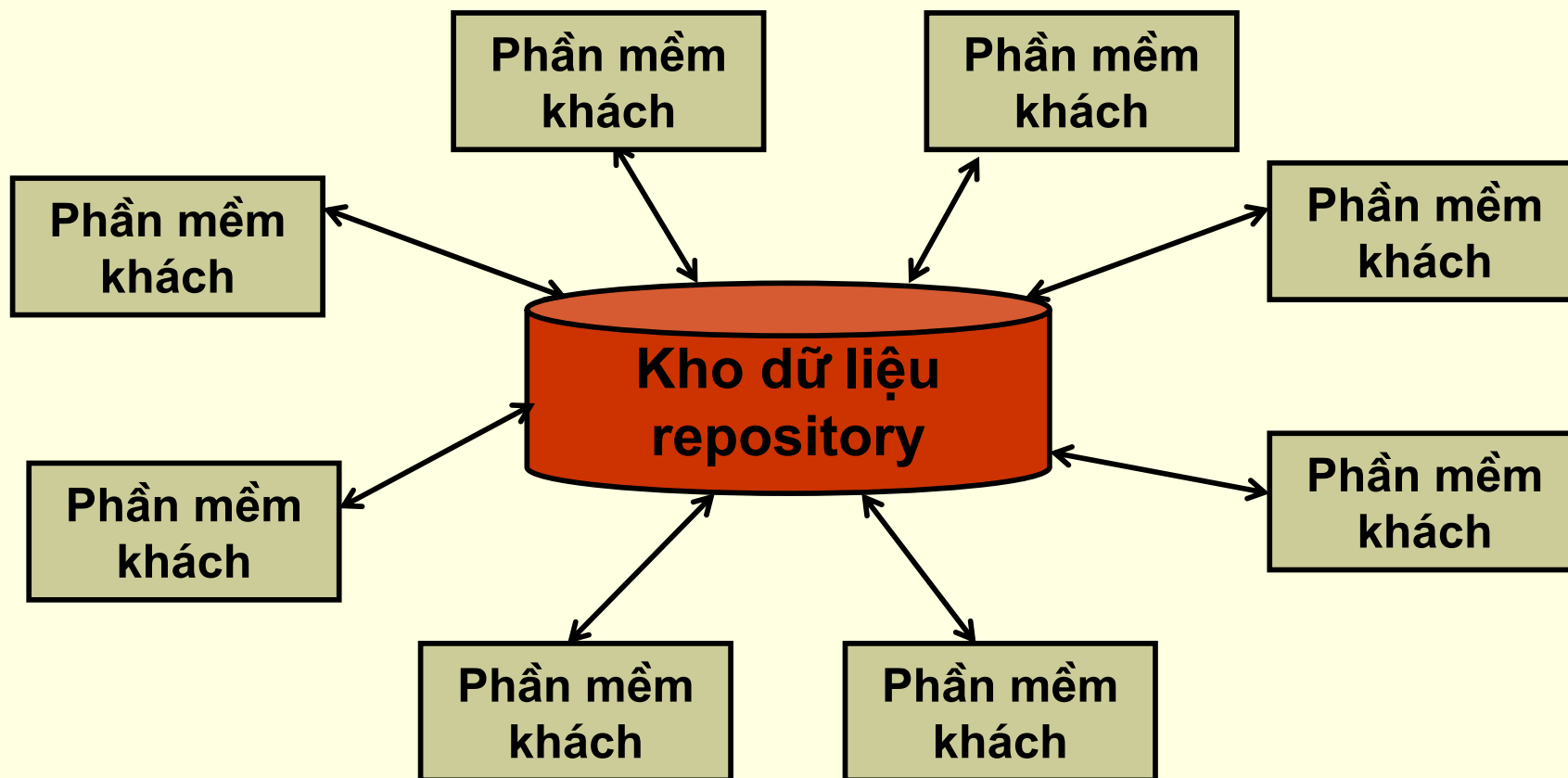
Một số mô hình kiến trúc

Nguyễn Văn Oly

1. Kiến trúc dữ liệu tập trung (**Data-centered architectures**)
2. Kiến trúc khách/dịch vụ (**Client-server architectures**)
3. Kiến trúc phân tầng (**Layered architectures**)
4. Kiến trúc gọi và trả lại (**Call and return architectures**)
5. Kiến trúc luồng dữ liệu (**Data flow architectures**)
6. Kiến trúc hướng đối tượng (**Object-oriented architectures**)

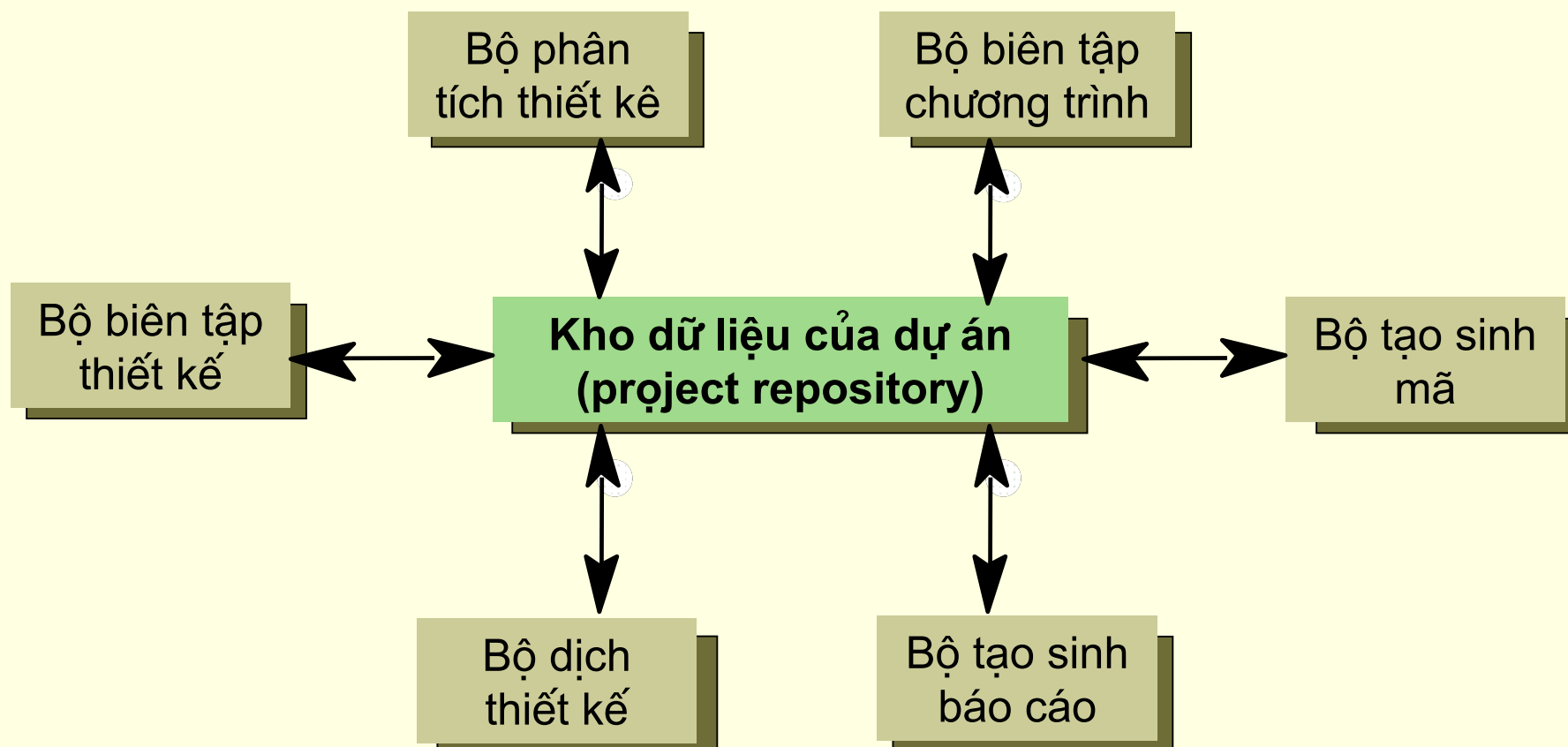
Kiến trúc dữ liệu tập trung

Nguyễn Văn Oly

Kiến trúc của bộ công cụ CASE

Nguyễn Văn Oly

Kiến trúc dữ liệu trung tâm(t)

Nguyễn Văn Oly

■ Ưu điểm

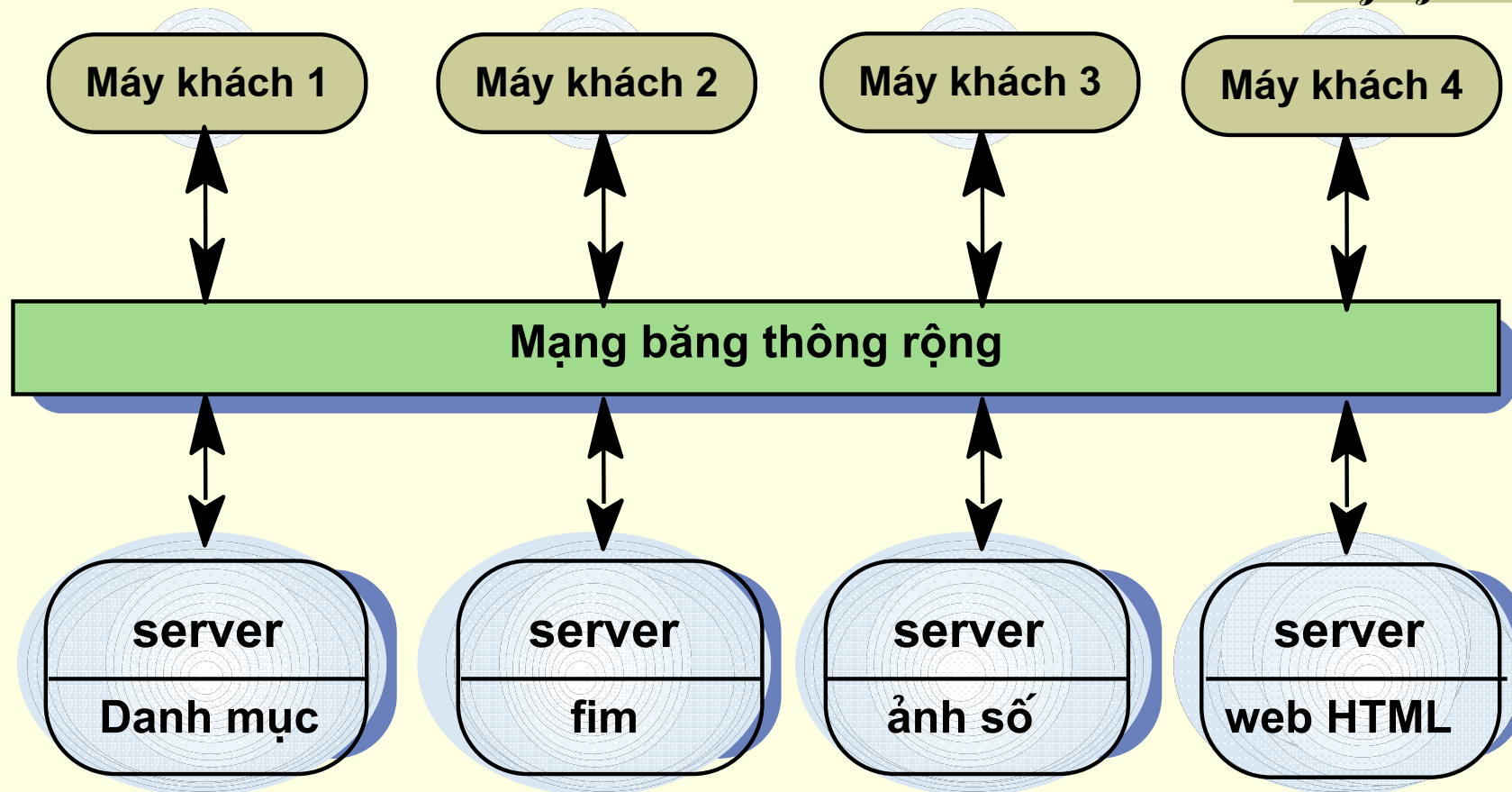
- Tiện lợi cho chia sẻ dữ liệu lớn
- Phân hệ không cần biết dữ liệu được quản lý và tạo ra như thế nào (sao lưu, bảo mật,..)

■ Nhược điểm

- Các hệ con phải theo mô hình dữ liệu của kho
- Việc tiến hoá dữ liệu là khó khăn và đắt đỏ
- Khó có chính sách quản lý riêng cho các hệ con
- Khó phân bố dữ liệu một cách hiệu quả

Kiến trúc client-server

Nguyễn Văn Oly

Kiến trúc client-server (t)

Nguyễn Văn Oly

■ Ưu điểm

- ◆ Phân phối dữ liệu trực tiếp
- ◆ Sử dụng hiệu quả mạng, dùng thiết bị rẻ hơn
- ◆ Dễ dàng mở rộng, thêm dịch vụ

■ Nhược điểm

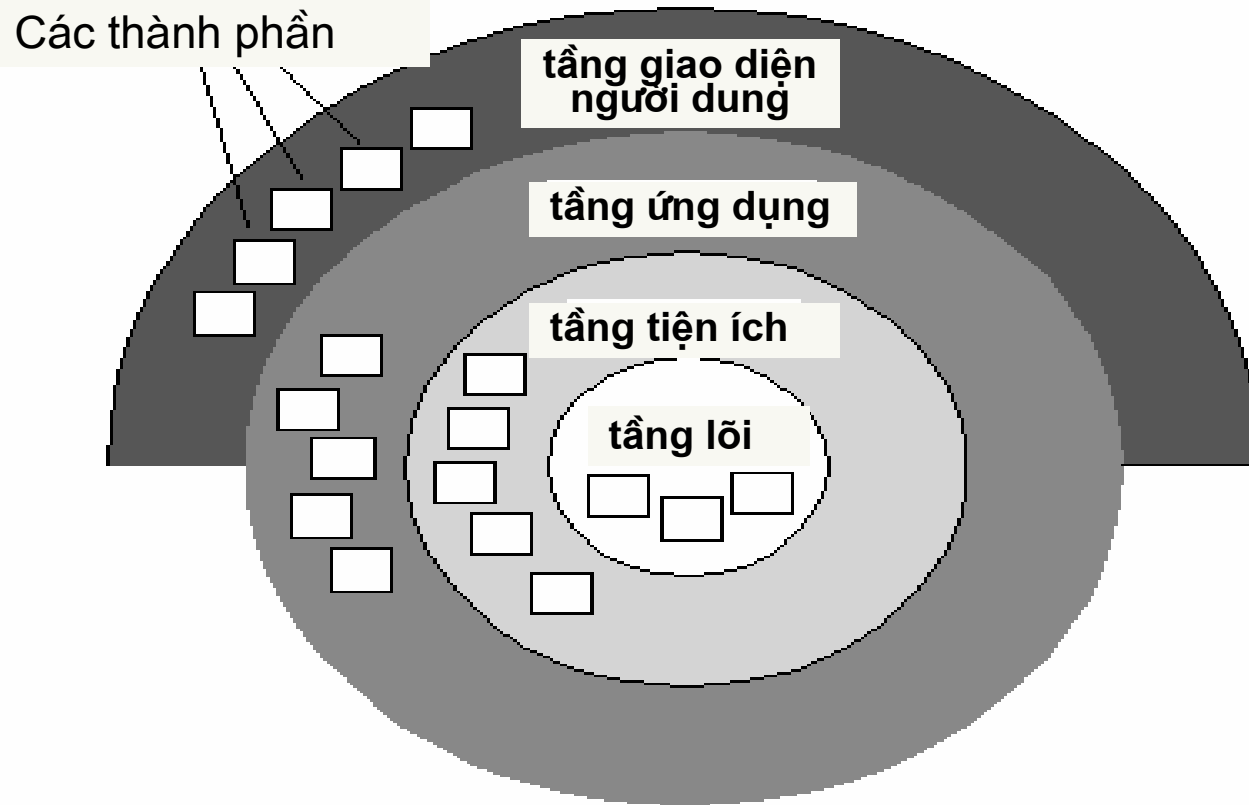
- ◆ Các hệ con dùng cấu trúc dữ liệu khác nhau không chia sẻ được, trao đổi dữ liệu có thể không hiệu quả
- ◆ Quản lý ở mỗi server là dư thừa
- ◆ Không lưu giữ chung tên và dịch vụ -> khó tìm server hay dịch vụ rồi

Đang là mô hình phát triển ứng dụng phổ biến

Kiến trúc phân tầng

Layered Architecture

Nguyễn Văn Oly

Mô hình máy trừu tượng

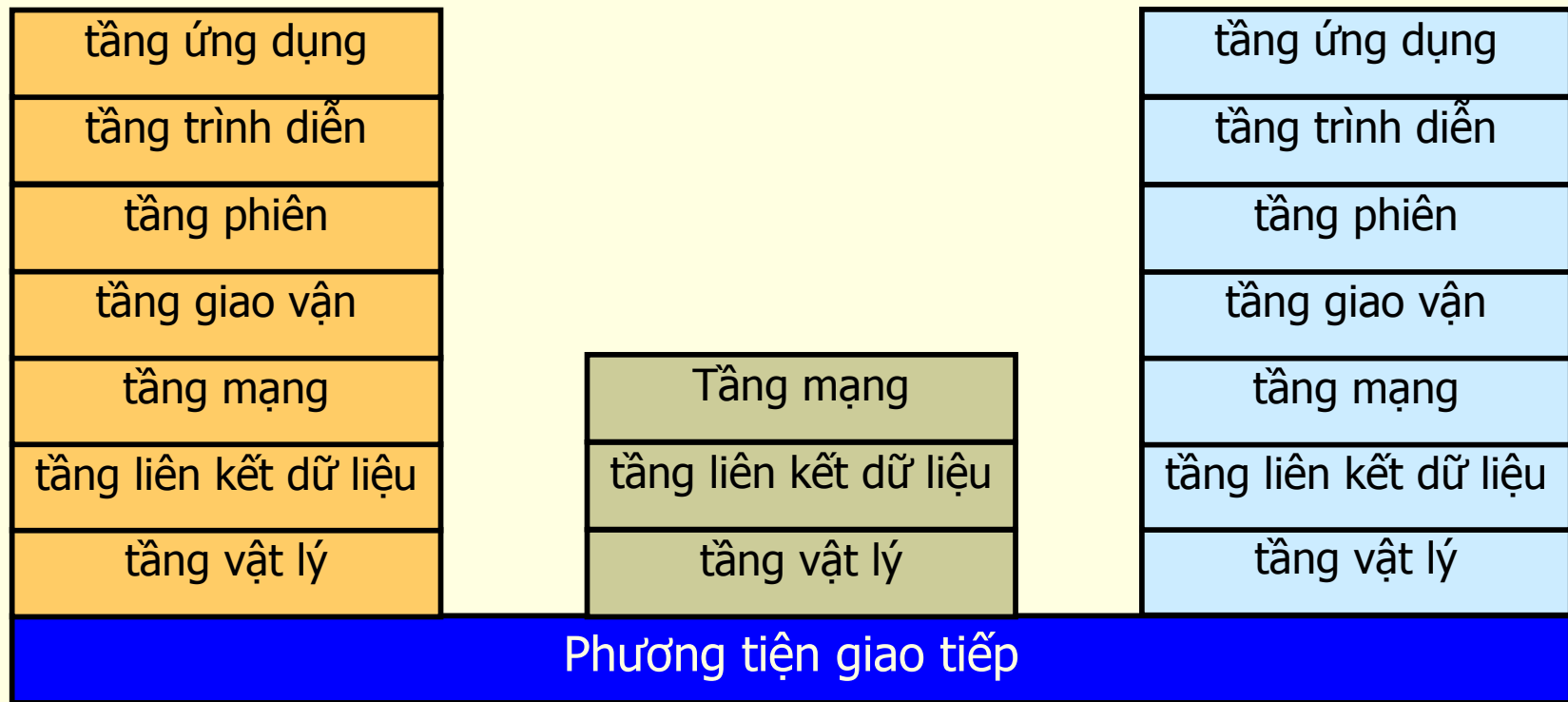
Kiến trúc phân tầng (t)

Nguyễn Văn Oly

- Dùng để mô hình hóa giao diện của các phân hệ (sub-systems)
- Phân rã hệ thống thành các tầng, mỗi tầng là một tập các dịch vụ
- Hỗ trợ sự phát triển tăng trưởng của các tầng, khi giao diện mỗi tầng thay đổi thì chỉ ảnh hưởng tới các tầng liền kề
- Không phải hệ thống nào cũng dễ dàng phân chia theo mô hình này

Kiến trúc phân tầng tham khảo OSI

Nguyễn Văn Oly

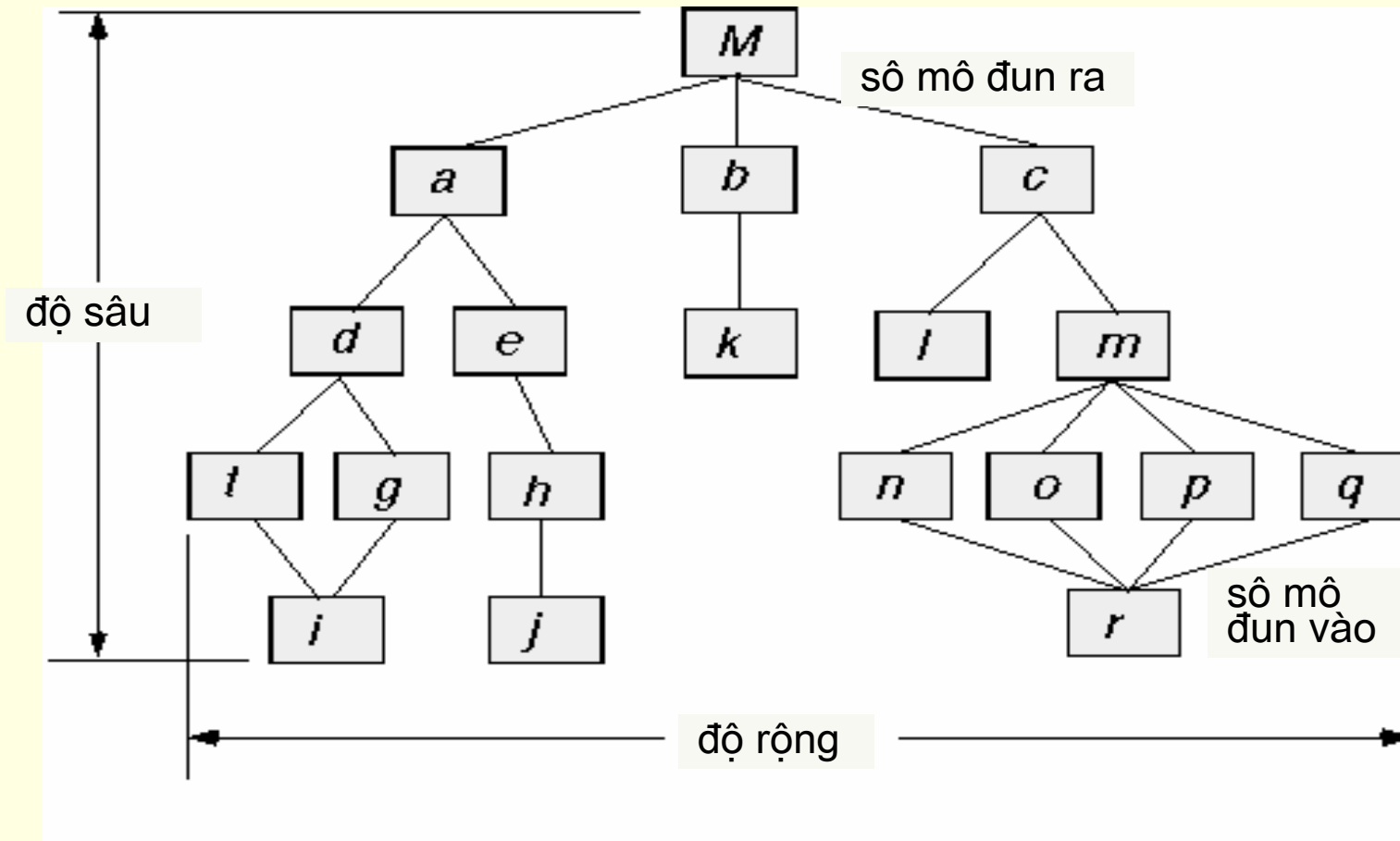

Hình 3.15 Kiến trúc của mô hình tham chiếu OSI

Kiến trúc gọi & trả lại

Call and Return Architecture

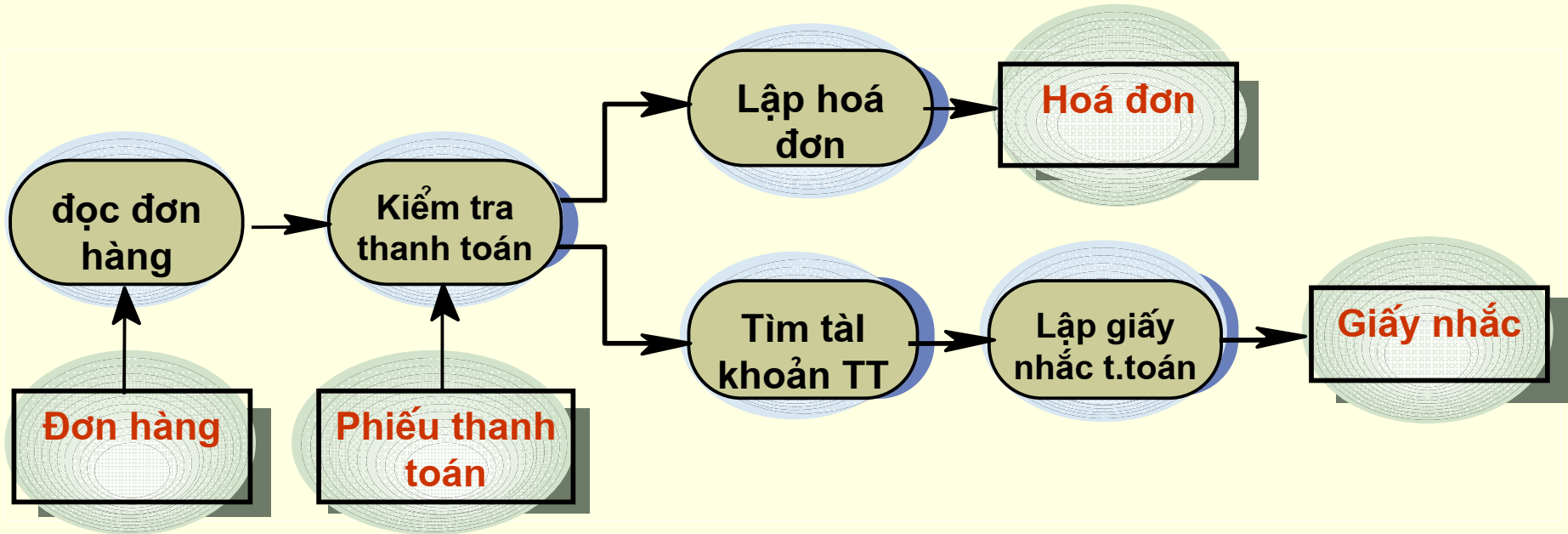
Nguyễn Văn Oỵ

Kiến trúc luồng dữ liệu

Data Flow Architecture

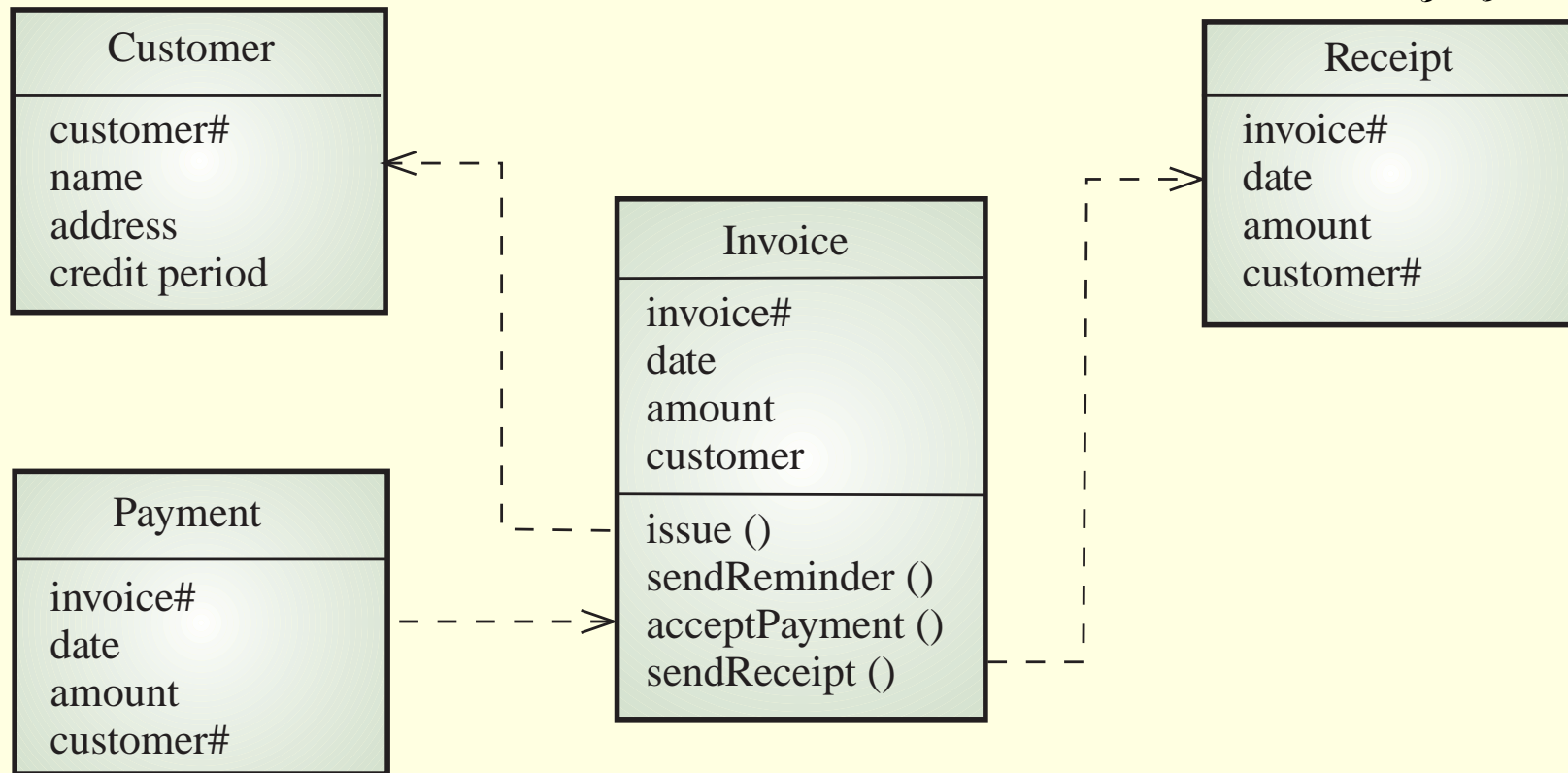
Nguyễn Văn Oly

Hệ thống xử lý đơn hàng

Kiến trúc hướng đối tượng *Object-oriented architecture*

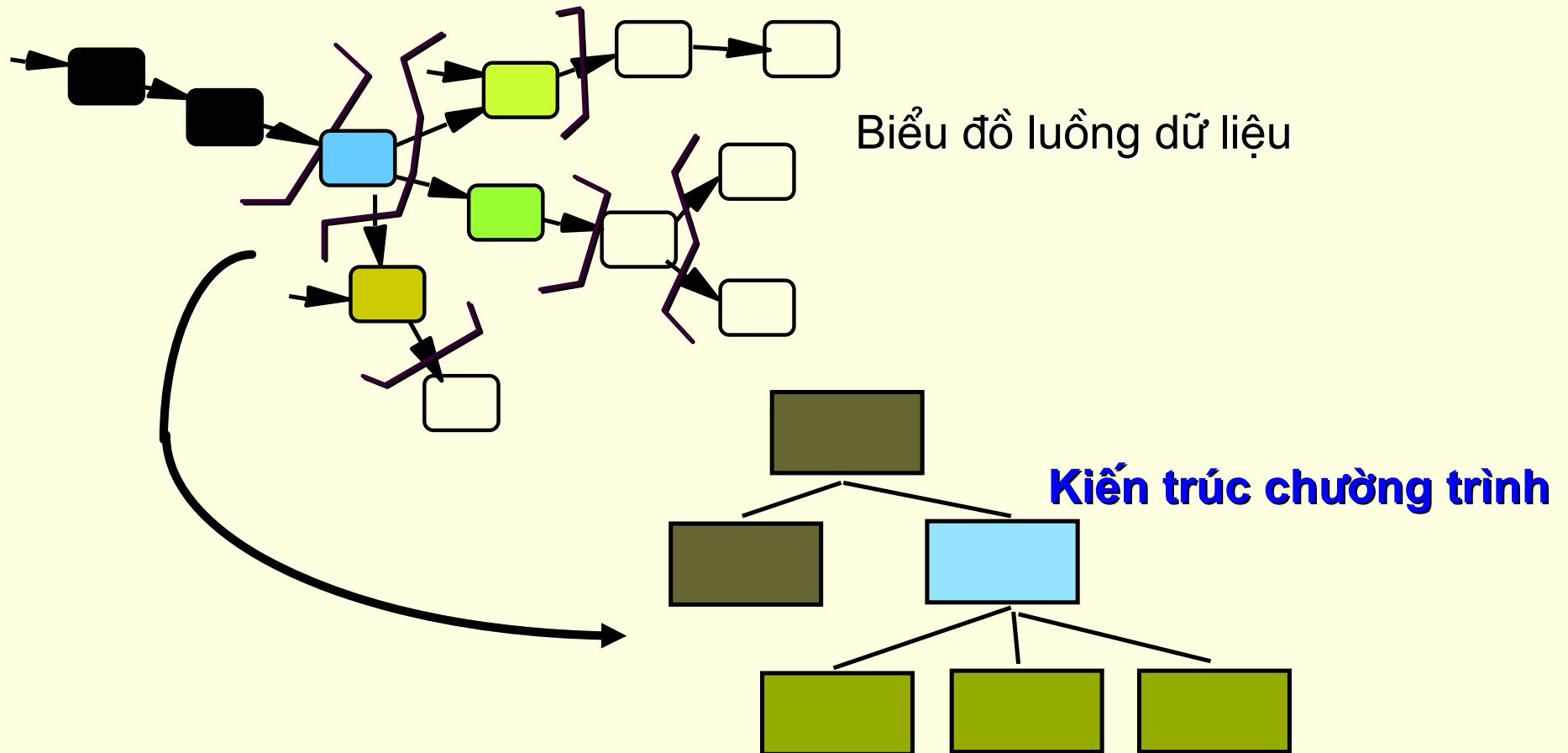
Nguyễn Văn Oly

Hệ thống xử lý đơn hàng

Xây dựng kiến trúc chương trình

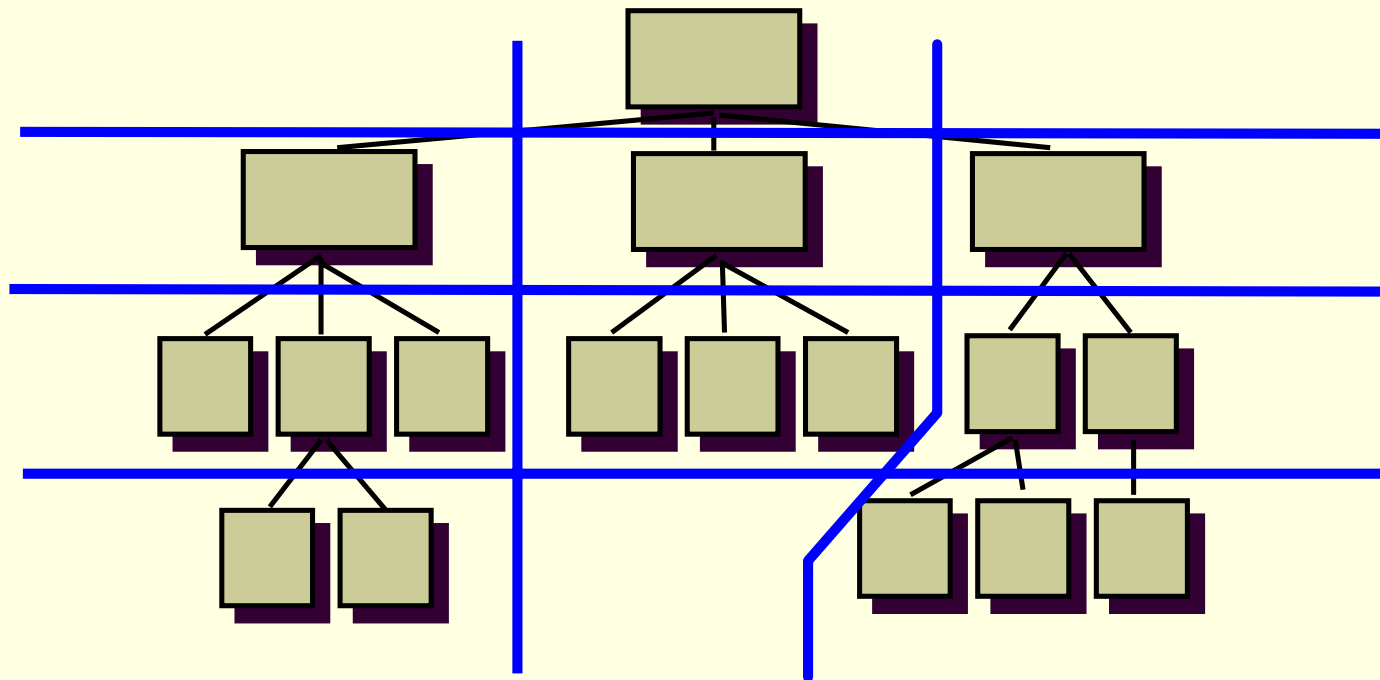
Nguyễn Văn Oly

Phân hoạch kiến trúc

Nguyễn Văn Oly

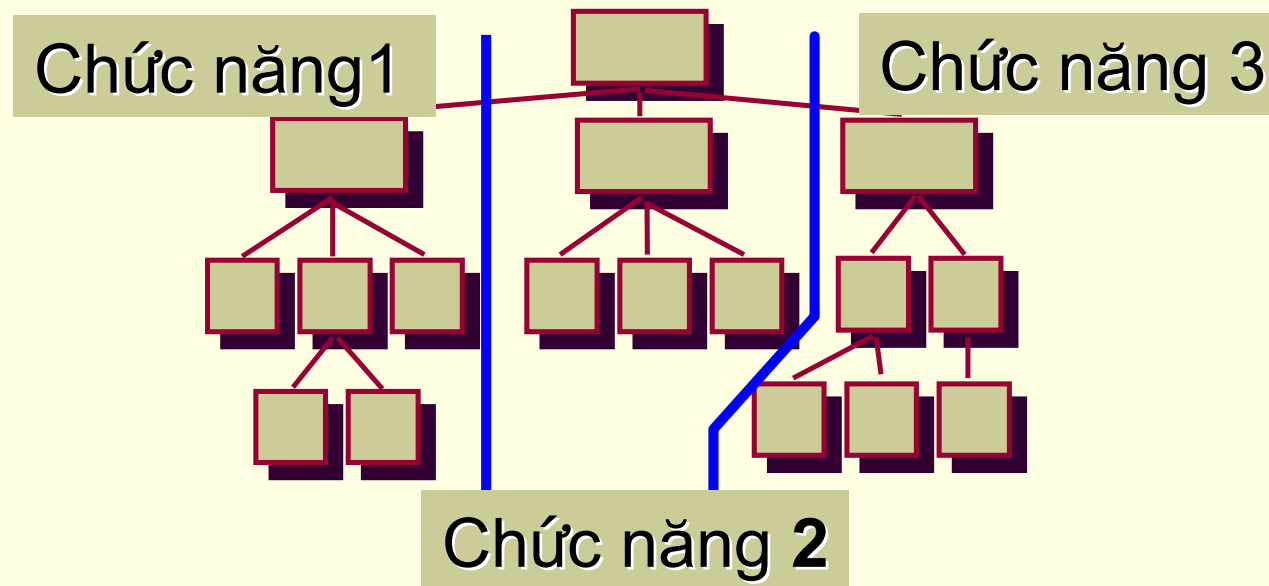
- Cần phân hoạch kiến trúc theo chiều: ngang và dọc

Phân hoạch kiến trúc dọc

Nguyễn Văn Oly

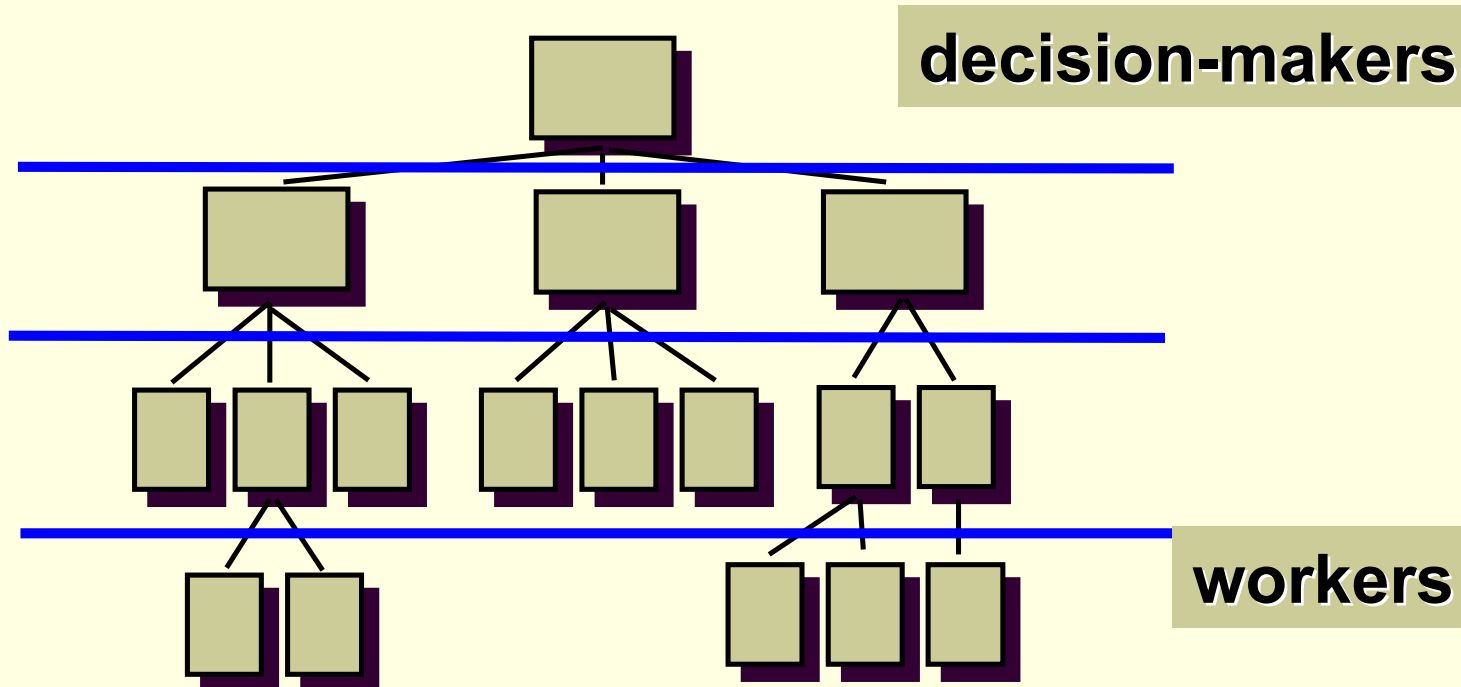
- Xác định các nhánh rẽ riêng cho các chức năng chủ chốt
- Sử dụng các module điều khiển để điều phối thông tin giữa các chức năng

Phân hoạch kiến trúc ngang

Nguyễn Văn Oly

- phân tầng các module thành từng mức: ra quyết định (điều khiển) và module thao tác
- các module ra quyết định cần được xếp ở tầng cao

Tại sao cần phân hoạch kiến trúc

Nguyễn Văn Oly

- Tạo ra phần mềm
 - dễ kiểm thử
 - dễ bảo trì
 - hạn chế hiệu ứng phụ khi sửa đổi
 - dễ mở rộng

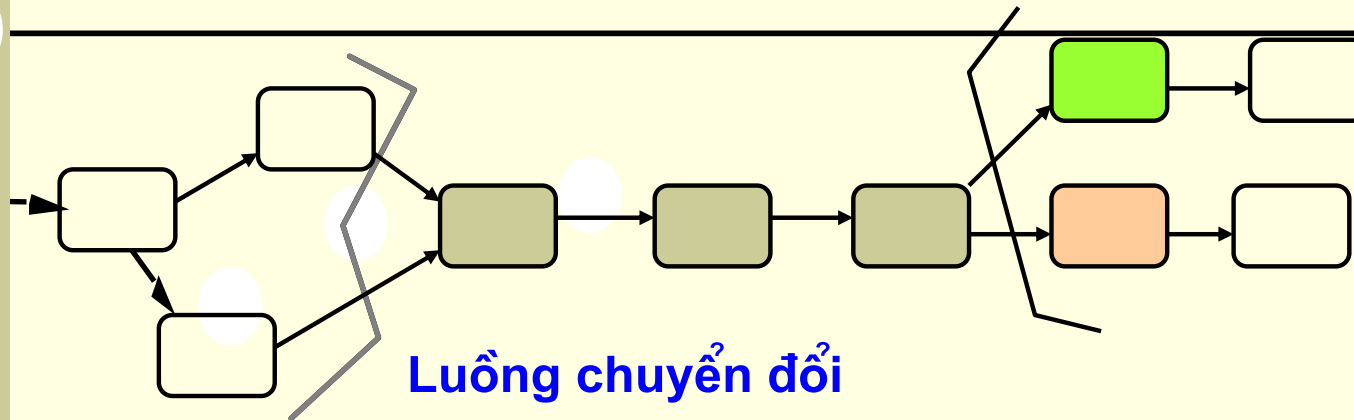
Thiết kế cấu trúc chương trình

Nguyễn Văn Oly

- Mục tiêu: tạo ra module có kiến trúc tốt: được phân hoạch hợp lý, liên kết qua điều khiển
- Cách tiếp cận:
 - chuyển đổi (mapping) DFD thành kiến trúc phần mềm
- Ký pháp: biểu đồ có cấu trúc (structure chart)

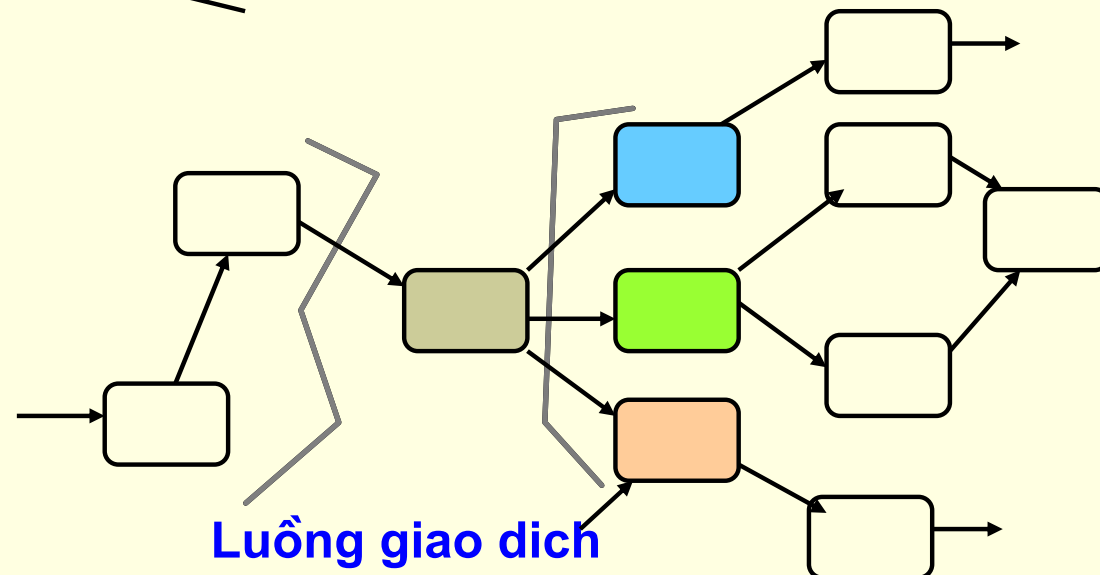
Đặc tính của luồng dữ liệu

Nguyễn Văn Oly

2 loại luồng dữ liệu tiêu biểu:

- **Luồng chuyển đổi:** xử lý tập trung
- **Luồng giao dịch:** định tuyến phân phối

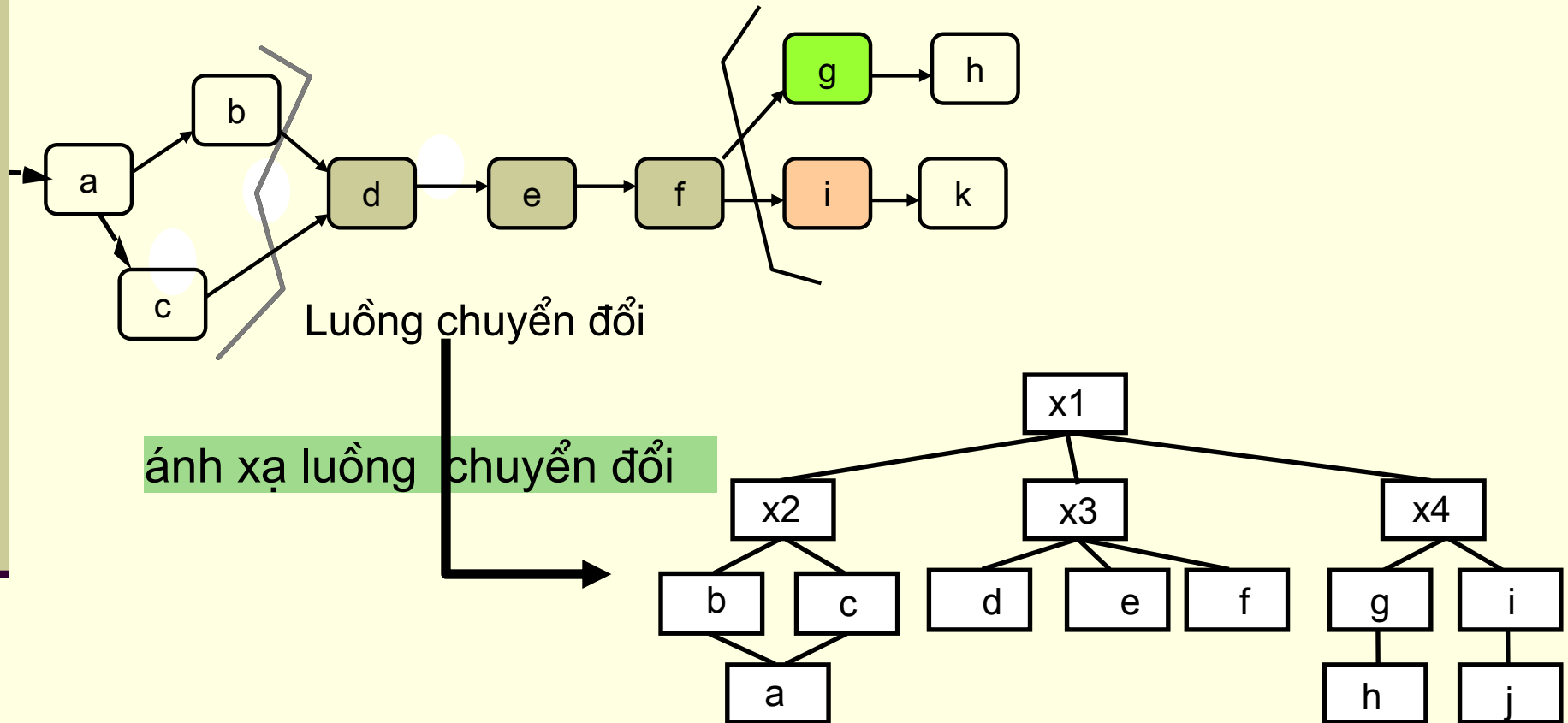
Kiến trúc luồng chuyển đổi

Nguyễn Văn Oly

- Cô lập, xác định biên của các module vào/ra; xác định các module **xử lý tập trung**
- Chuyển chúng thành các module kiến trúc tương ứng
- Thêm các module điều khiển nếu cần thiết
- Vi chỉnh (refining) kiến trúc để nâng cao *tính module*
- ❖ Luồng chuyển đổi tập trung là luồng mà có các dữ liệu đầu vào **được tập trung xử lý ở một số tiến trình** rồi cho kết quả đầu ra là các tiến trình thực hiện lưu trữ, truyền đi hay biểu diễn thông tin

Ví dụ: kiến trúc luồng chuyển đổi

Nguyễn Văn Oly

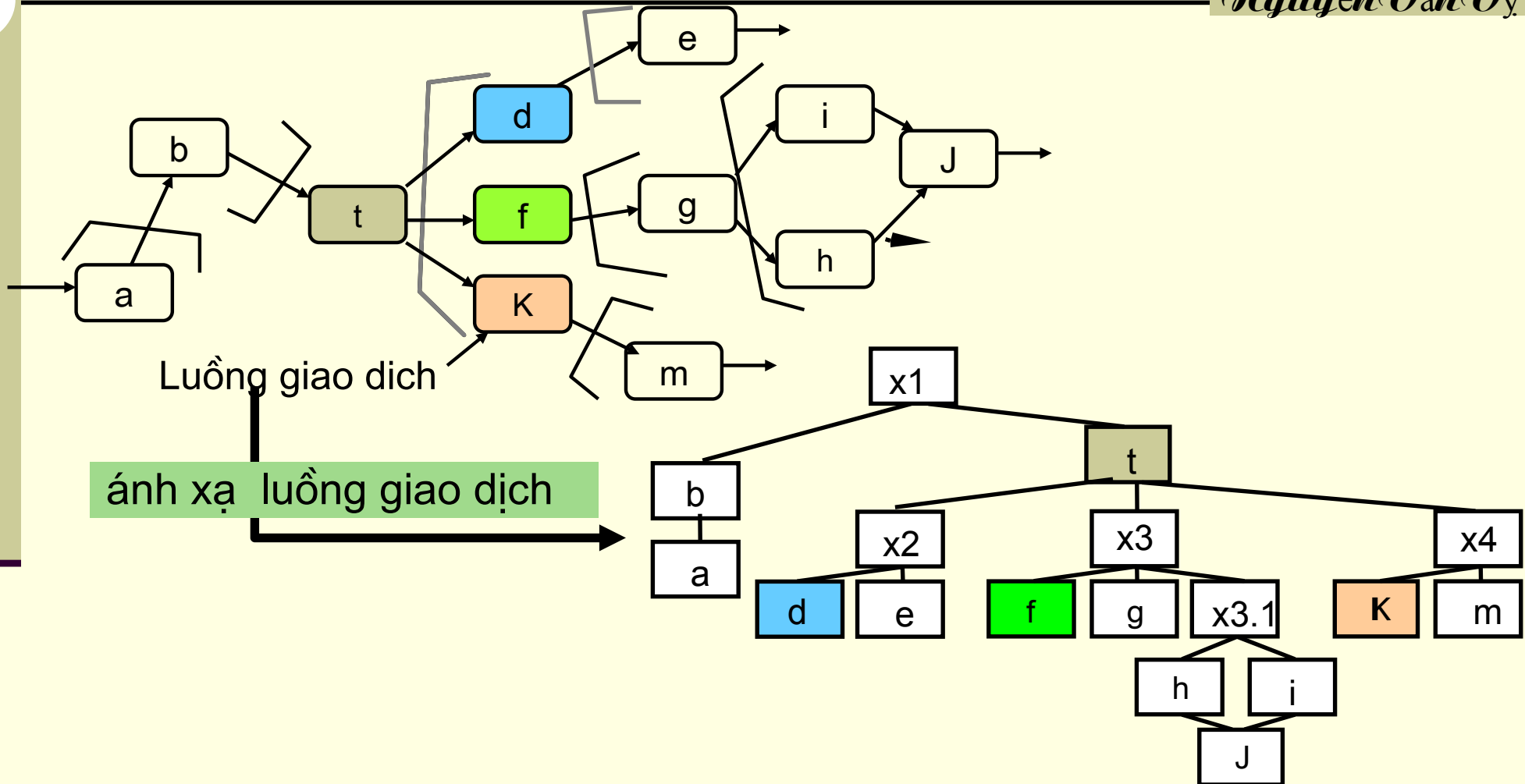
Kiến trúc luồng giao dịch

Nguyễn Văn Oly

- Xác định các luồng vào
 - Xác định các luồng thực hiện
 - Xác định **trung tâm giao dịch** (module phân phối)
 - Biến đổi riêng rẽ từng luồng hành động
- ❖ Luồng giao dịch là luồng mà **mỗi đầu vào được nhận dạng và chuyển** cho các tiến trình xử lý tương ứng với nó. Tiến trình làm nhiệm vụ nhận dạng và chuyển dữ liệu đến nơi cần gọi là **trung tâm giao dịch**

Ví dụ: kiến trúc luồng giao dịch

Nguyễn Văn Oly

Thiết kế giao diện

Nguyễn Văn Oly

Vai trò, tầm quan trọng

- một khâu không thể thiếu trong thiết kế phần mềm □ người dùng đánh giá phần mềm qua giao diện
- Thiết kế giao diện:
 - ◆ hướng người dùng
 - ◆ che dấu chi tiết kỹ thuật bên trong
 - ◆ kết hợp 3 mắt: người dùng, chức năng, công nghệ

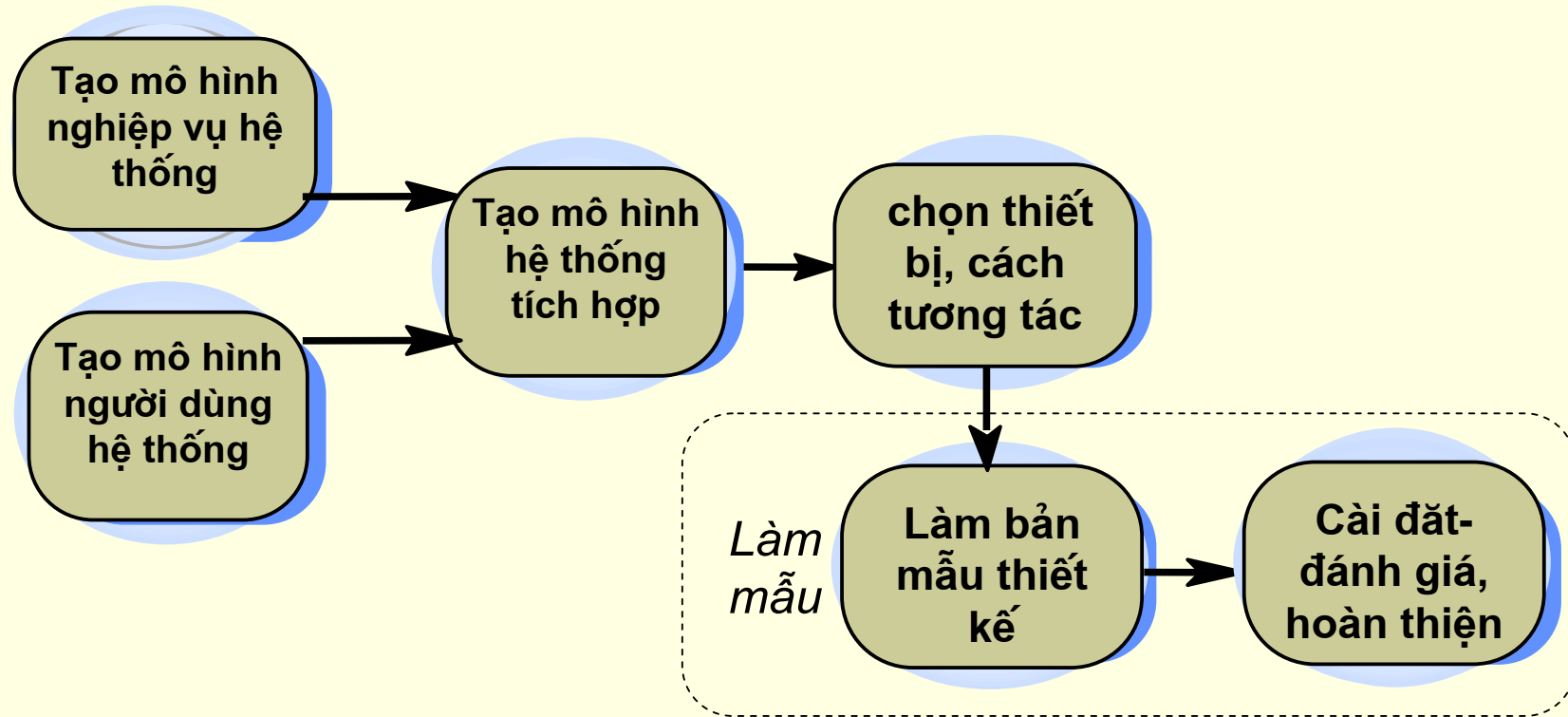
Vai trò, tầm quan trọng

Nguyễn Văn Oly

- Là phương tiện để người dùng sử dụng hệ thống
 - ◆ Giao diện thiết kế nghèo nàn người dùng dễ mắc lỗi
 - ◆ Giao diện thiết kế tồi là lý do nhiều phần mềm không được sử dụng
- Giao diện trợ giúp người dùng làm việc với khả năng của họ
 - ◆ Giao diện trợ giúp tốt người dùng thành công
 - ◆ Giao diện trợ giúp tồi, người dùng khó khăn, thất bại

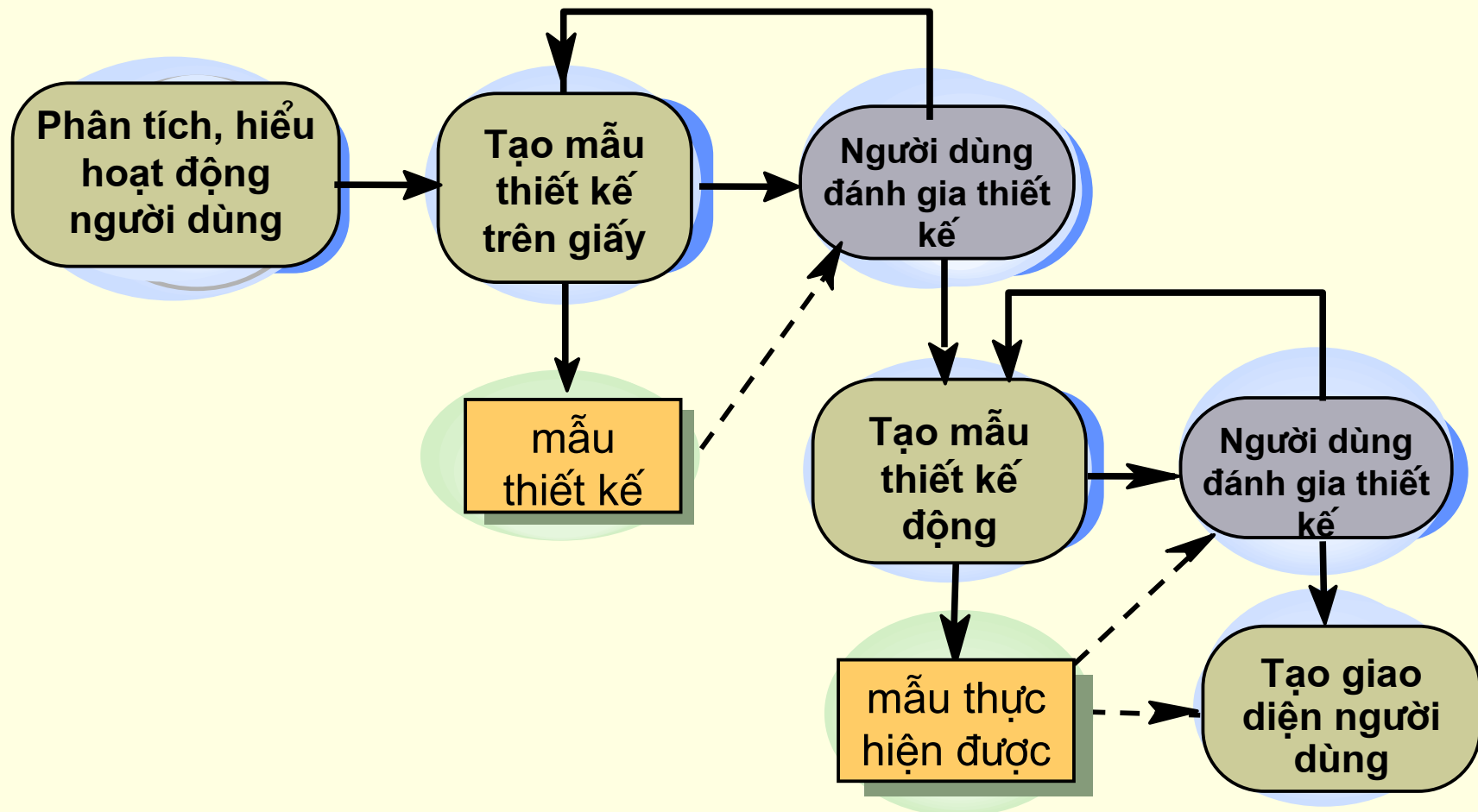
Tiến trình thiết kế giao diện chung

Nguyễn Văn Oly

Tiến trình thiết kế giao diện làm mẫu

Nguyễn Văn Oly

Nguyên tắc thiết kế giao diện

Nguyễn Văn Oly

- Cần phản ánh vào thiết kế:
 - Kinh nghiệm, năng lực, nhu cầu của người dùng
 - ☐ khả năng dùng bàn phím, mouse,
 - ☐ tốc độ phản ứng, khả năng nhớ thao tác
 - Sở thích, văn hóa, lứa tuổi: màu sắc, ngôn ngữ, ..
 - Những hạn chế về mặt vật chất và tinh thần của người dùng (trí nhớ, vụng về, ..có thể mắc lỗi)
- Luôn bao gồm việc làm bản mẫu để người dùng đánh giá

Các nguyên tắc thiết kế giao diện

Nguyễn Văn Oly

- Giao diện cần có các tính chất sau đây:
 - **Tính thân thiện**: thuật ngữ, khái niệm, thói quen, trình tự nghiệp vụ của người dùng
 - **Tính nhất quán**: ví tri hiển thị, câu lệnh, thực đơn, biểu tượng, màu sắc, □ cùng dạng
 - **It gây ngạc nhiên**
 - **Có cơ chế phục hồi** tình trạng trước lỗi
 - Cung cấp kịp thời **phản hồi và trợ giúp** mọi lúc, mọi nơi
 - Tiện ích **tương tác đa dạng**

Thiết bị tương tác

Nguyễn Văn Oly

■ Thiết bị tương tác thường gặp

- Màn hình
- Bàn phím
- Mouse, bút từ, ...
- Màn hình cảm biến
- Mic/Speaker
- Smart cards, □
- Bóng xoay

Các kiểu tương tác

Nguyễn Văn Oly

■ Các kiểu tương tác thông dụng

- Thao tác trực tiếp
- Chọn thực đơn
- Chọn biểu tượng
- Điền vào mẫu biểu
- Ngôn ngữ lệnh
- Ngôn ngữ tự nhiên

Các loại giao diện truyền thống

Nguyễn Văn Oly

- ☐ Giao diện dòng lệnh (giao diện hỏi đáp)
- ☐ Giao diện đồ họa (Graphic User Interface - GUI)

Giao diện dòng lệnh

Nguyễn Văn Oly

- Là phương thức tương tác có sớm nhất
- Nhập lệnh/dữ liệu từ bàn phím
- Dễ cài đặt so với GUI
 - ◆ thực hiện thông qua hàm chuẩn của ngôn ngữ
 - ◆ không tốn tài nguyên hệ thống
- Có khả năng tổ hợp lệnh để tạo các lệnh phức tạp
 - ◆ phối hợp các filter, tạo các lô xử lý (batch)
 - ◆ có thể lập trình bằng (Unix) shell
 - ◆ có thể tự động hóa

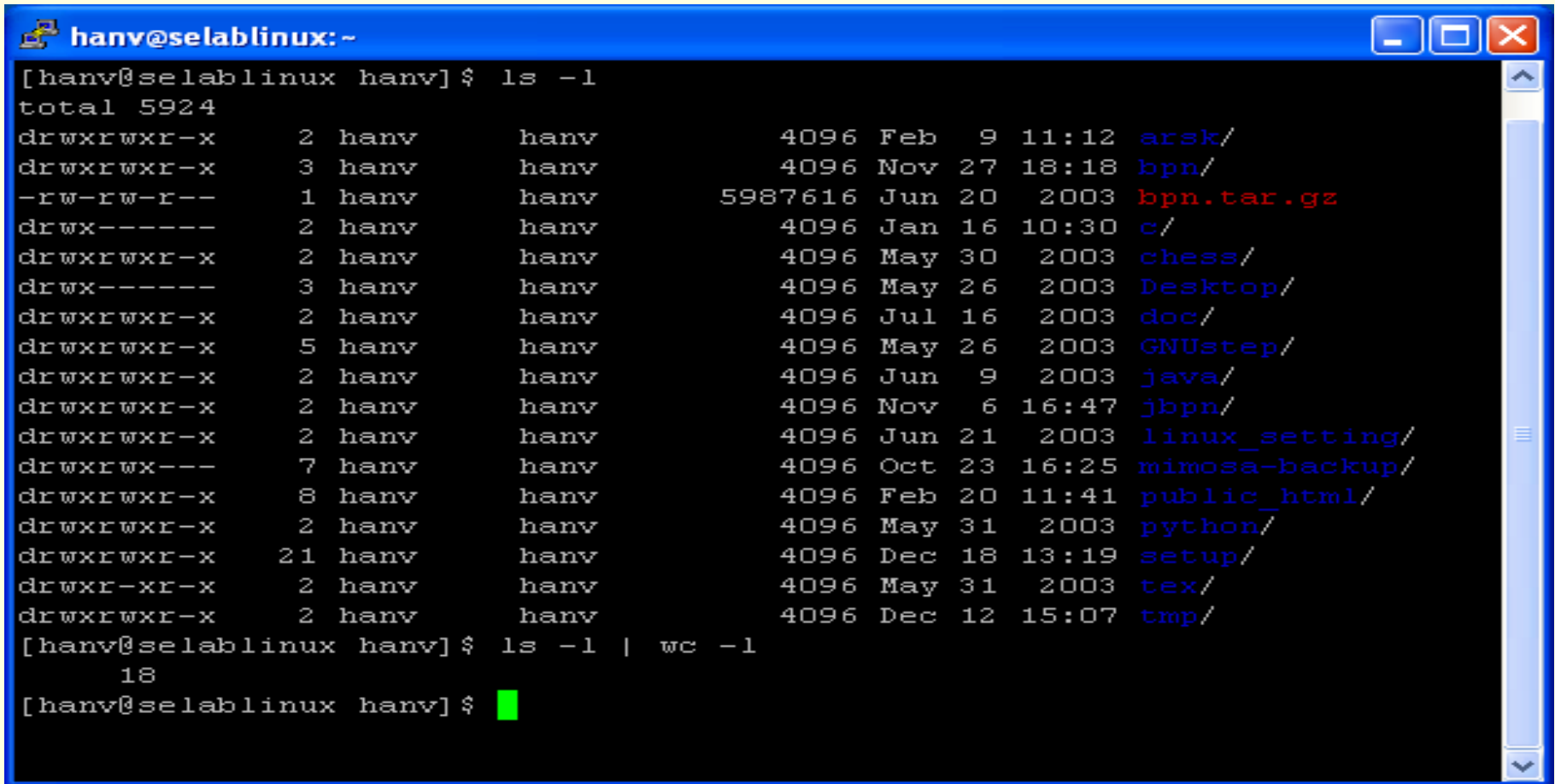
Giao diện dòng lệnh(t)

Nguyễn Văn Oly

- Thao tác thực hiện tuần tự
 - ◆ khó sửa lỗi thao tác trước đó
- Không phù hợp với người dùng ít kinh nghiệm
 - ◆ khó học, khó nhớ
 - ◆ dễ nhầm
 - ◆ đòi hỏi kỹ năng sử dụng bàn phím

Giao diện dòng lệnh (t)

Nguyễn Văn Oly


```
hanv@selablinux: ~  
[hanv@selablinux hanv]$ ls -l  
total 5924  
drwxrwxr-x    2 hanv    hanv    4096 Feb  9 11:12 arsk/  
drwxrwxr-x    3 hanv    hanv    4096 Nov 27 18:18 bpn/  
-rw-rw-r--    1 hanv    hanv 5987616 Jun 20 2003 bpn.tar.gz  
drwx-----    2 hanv    hanv    4096 Jan 16 10:30 c/  
drwxrwxr-x    2 hanv    hanv    4096 May 30 2003 chess/  
drwx-----    3 hanv    hanv    4096 May 26 2003 Desktop/  
drwxrwxr-x    2 hanv    hanv    4096 Jul 16 2003 doc/  
drwxrwxr-x    5 hanv    hanv    4096 May 26 2003 GNUstep/  
drwxrwxr-x    2 hanv    hanv    4096 Jun  9 2003 java/  
drwxrwxr-x    2 hanv    hanv    4096 Nov  6 16:47 jbpn/  
drwxrwxr-x    2 hanv    hanv    4096 Jun 21 2003 linux_setting/  
drwxrwx---    7 hanv    hanv    4096 Oct 23 16:25 mimosa-backup/  
drwxrwxr-x    8 hanv    hanv    4096 Feb 20 11:41 public_html/  
drwxrwxr-x    2 hanv    hanv    4096 May 31 2003 python/  
drwxrwxr-x   21 hanv    hanv    4096 Dec 18 13:19 setup/  
drwxr-xr-x    2 hanv    hanv    4096 May 31 2003 tex/  
drwxrwxr-x    2 hanv    hanv    4096 Dec 12 15:07 tmp/  
[hanv@selablinux hanv]$ ls -l | wc -l  
18  
[hanv@selablinux hanv]$
```

Giao diện đồ họa (GUI)

Nguyễn Văn Oly

- Thông dụng trên PC, Apple, Unix WS
- Dễ học, dễ sử dụng, thuận tiện với người ít kinh nghiệm
- Có nhiều cửa sổ, có thể tương tác song song
- Hiển thị, tương tác dữ liệu trên nhiều vị trí trong cửa sổ
- Tương tác trực tiếp với thông tin: soạn thảo; nhập dữ liệu vào các form□
 - ◆ dễ học, dễ sử dụng
 - ◆ nhận được tức thời kết quả thao tác
 - ◆ cài đặt phức tạp, tốn tài nguyên phần cứng

Các hình thức tương tác

Nguyễn Văn Oly

1. Tương tác trực tiếp và gián tiếp

■ Tương tác gián tiếp

ví dụ: chọn lệnh từ menu, giao diện dòng lệnh

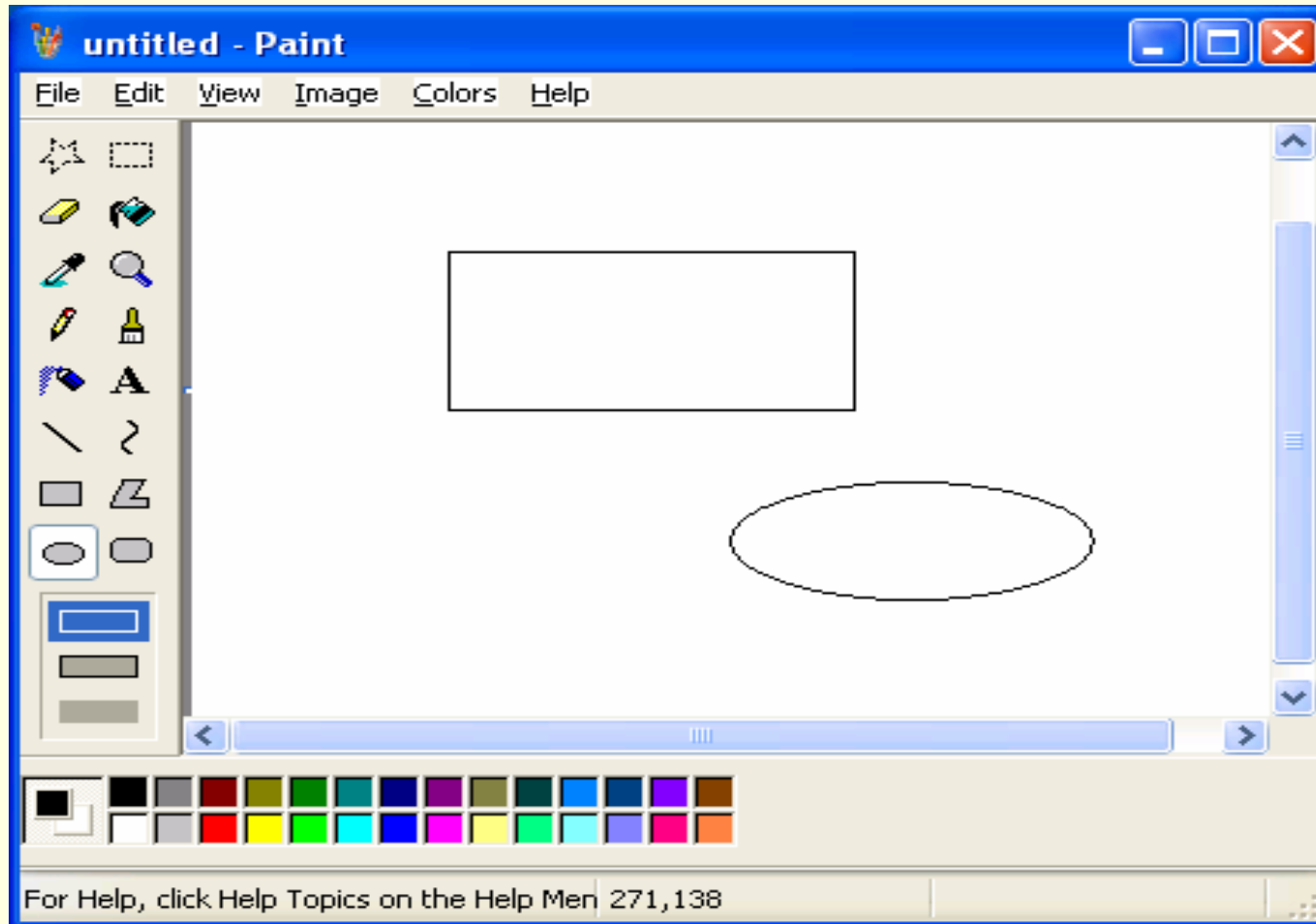
- ◆ kém trực quan
- ◆ thuận tiện khi lặp lại thao tác phức tạp

■ Tương tác trực tiếp

- ◆ Dễ nhận biết và thao tác

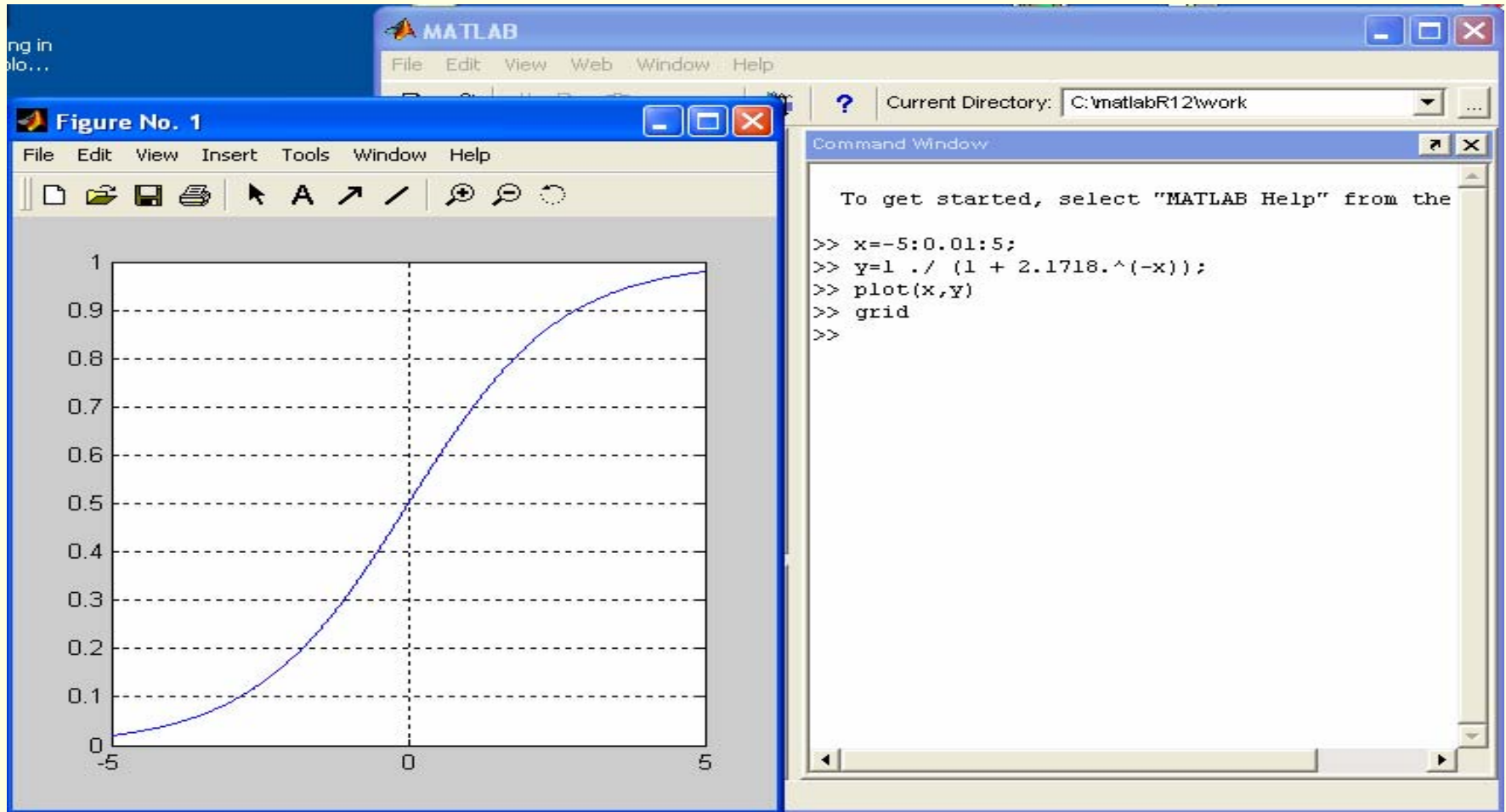
Ví dụ tương tác trực tiếp

Nguyễn Văn Oly

Ví dụ tương tác gián tiếp

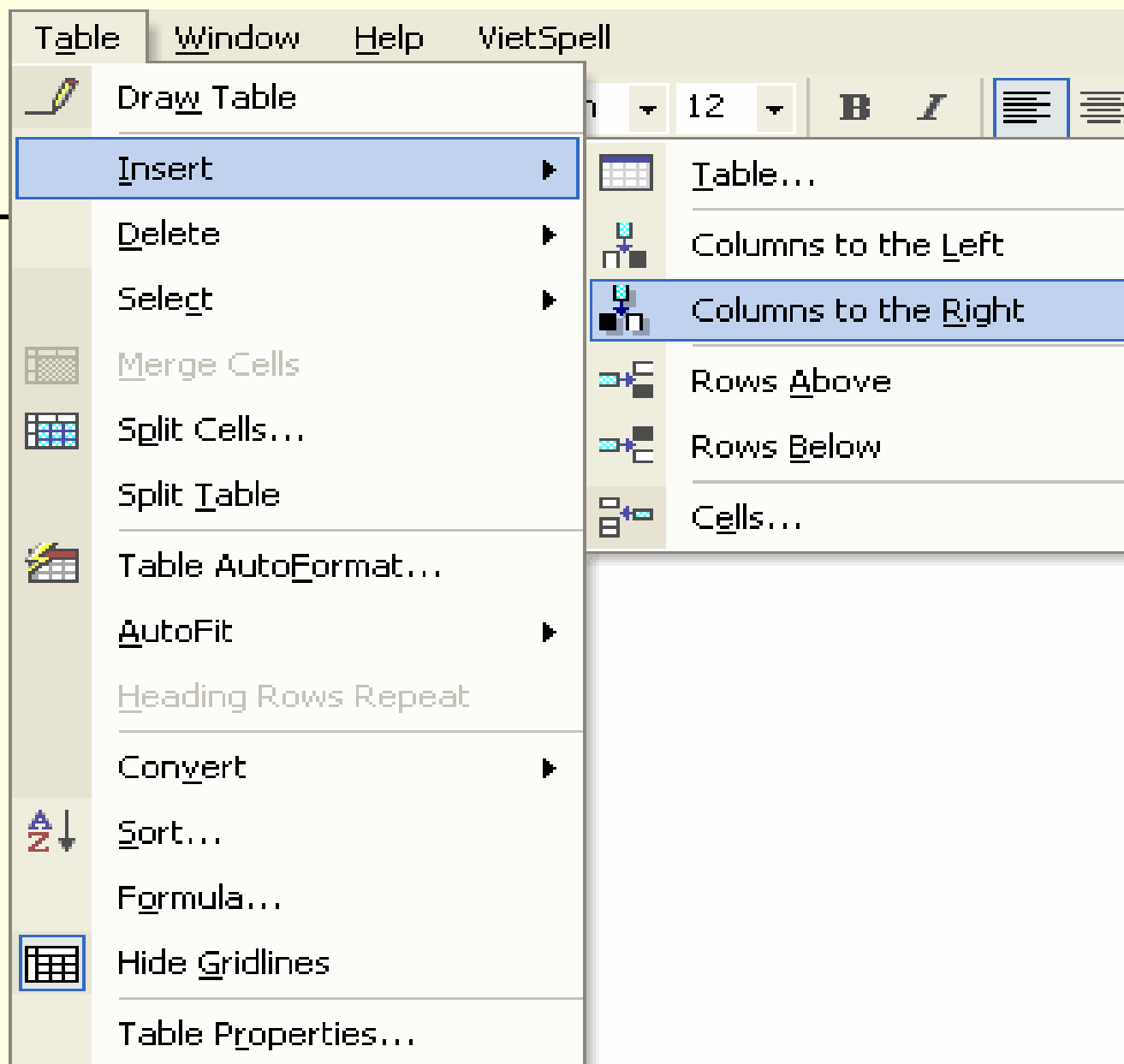
Nguyễn Văn Oly

Dạng thực đơn

Nguyễn Văn Oly

- ◆ Không cần nhớ lệnh
- ◆ Tối thiểu hóa dùng bàn phím
- ◆ Tránh các lỗi như sai lệnh, sai tham số
- ◆ Dễ dàng tạo các trợ giúp theo ngữ cảnh

Nguyễn Văn Oly

Một số các vấn đề thiết kế giao diện

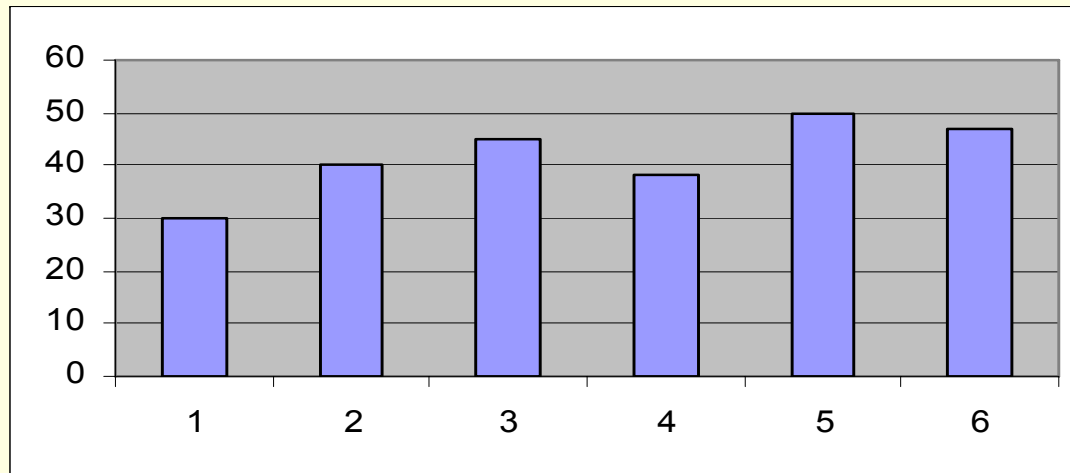
Nguyễn Văn Oly

- ◆ Phương pháp hiển thị thông tin
- ◆ Thời gian phản hồi của hệ thống
- ◆ Cách thức xây dựng thông báo
- ◆ Các tiện ích trợ giúp

Hiển thị thông tin

Nguyễn Văn Oly

- Hiển thị văn bản (text):
 - chính xác
 - dễ cài đặt
- Hiển thị đồ họa (graphic):
 - trực quan
 - dễ nhận dạng & mối quan hệ

Thời gian phản hồi

Nguyễn Văn Oly

- Thời gian trung bình
 - ◆ thời gian trung bình phản hồi với thao tác
 - ◆ người dùng không thể đợi quá lâu ($< 3s$)
 - ◆ cần chứng tỏ hệ thống đang hoạt động
- Độ biến thiên thời gian
 - ◆ Chênh lệch không được lớn
 - ◆ Đồng đều là tốt nhất

Thông báo

Nguyễn Văn Oly

- Phản hồi của hệ thống đối với thao tác
- Có nghĩa, dễ hiểu, các thông tin là hữu ích
 - ◆ tránh đưa ra các số hiệu
 - ◆ định dạng thông báo phải nhất quán(vị trí, nội dung)
- Thông báo lỗi
 - ◆ chính xác
 - ◆ có tính xây dựng (nguyên nhân, cách khắc phục,□)

Thông báo

Nguyễn Văn Oly

- Số lượng thông báo:
 - ◆ đưa ra càng nhiều càng tốt = càng thân thiện
 - ◆ đưa ra một lượng tối thiểu = im lặng là vàng
- Thời điểm & thứ tự đưa ra thông báo
(phù hợp với cách người dùng)
- Yêu cầu phản hồi đối với thông báo

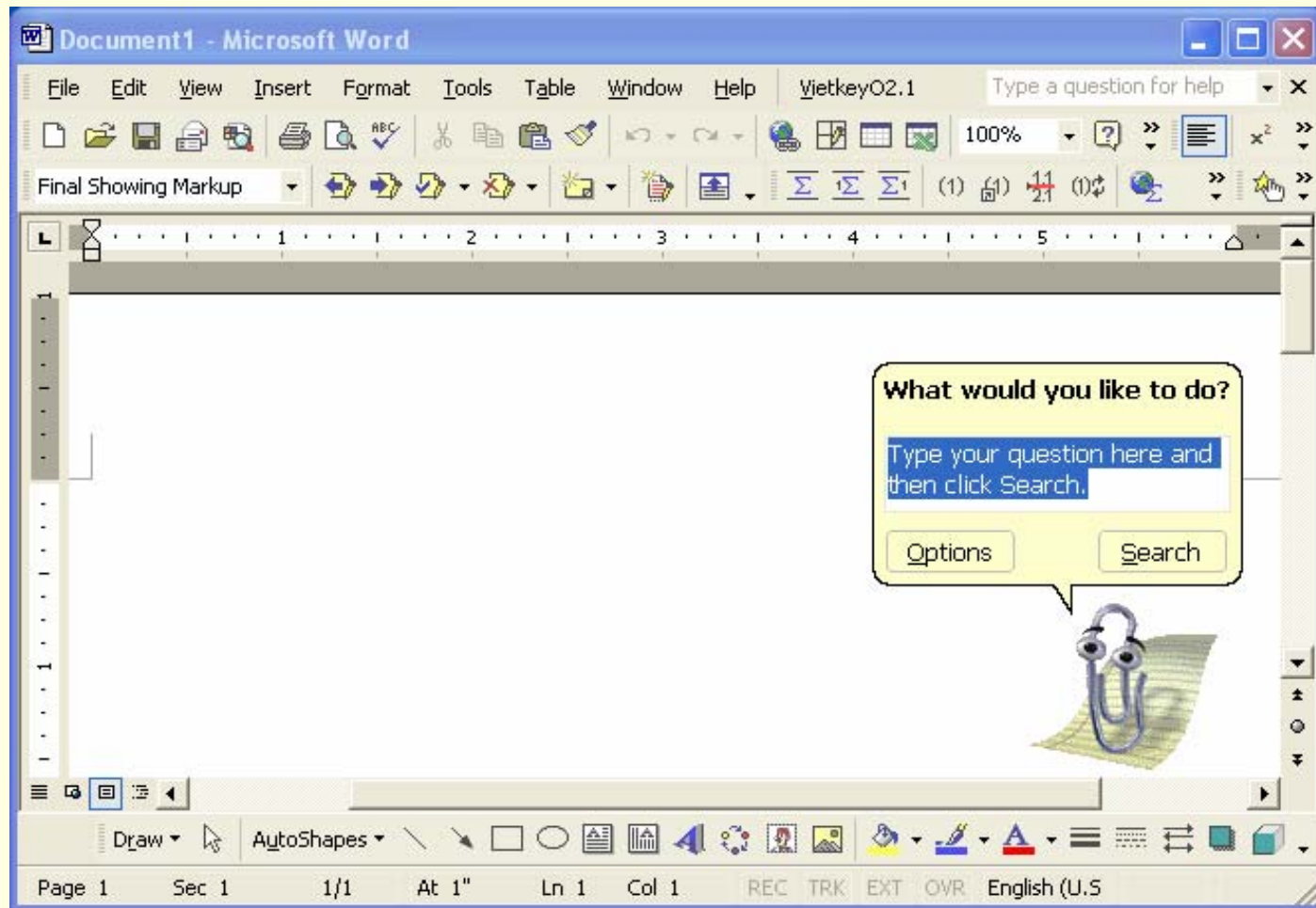
Tiện ích

Nguyễn Văn Oly

- Cần có nhiều các tiện ích trợ giúp khác nhau
- Tiện ích tích hợp: **trợ giúp trực tuyến, theo ngữ cảnh** (chú giải thao tác, giao diện)
- Các tài liệu trực tuyến: **tra cứu chức năng hệ thống**
- Các macro: tự động hóa thao tác: **MS Word macro**

Trợ giúp trực tuyến của MS Office

Nguyễn Văn Oly

Tính kỹ nghệ

Nguyễn Văn Oly

- Giao diện là phần tử dễ thay đổi
 - ◆ thay đổi qui trình, phương thức thao tác
 - ◆ thay đổi môi trường (phần cứng, hệ điều hành)
 - ◆ nâng cấp (đẹp hơn, dễ sử dụng hơn□)
- Giao diện phải dễ sửa đổi
- Giao diện phải có tính khả chuyển

➡ Giao diện nên độc lập với xử lý thông tin

Một số hình thức cài đặt giao diện

Nguyễn Văn Oly

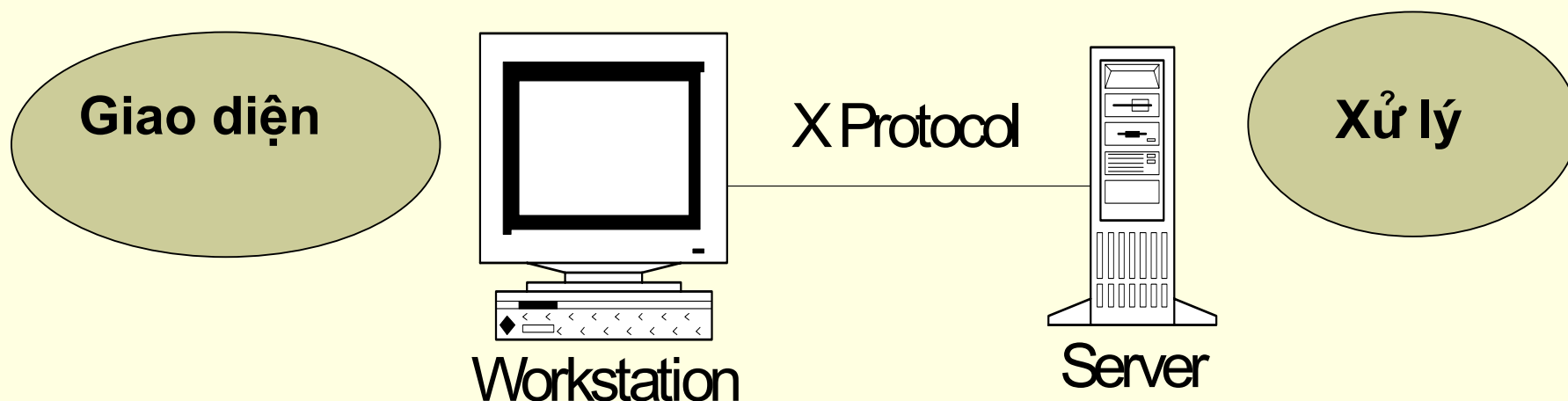
- Tích hợp: dòng lệnh, GUI truyền thống
 - ◆ phát triển bằng cùng ngôn ngữ, cùng bộ công cụ
- Client/Server
 - ◆ giao diện và xử lý là các chương trình độc lập
- X Windows (X protocol)
 - ◆ giao diện và xử lý nằm trong một chương trình
 - ◆ hoạt động phân tán trên mạng

Một số hình thức cài đặt giao diện

Nguyễn Văn Oly

■ Web-based

- ◆ truy cập được từ mọi thiết bị có web browser
- ◆ không cần cài đặt thêm phần mềm vào client

Câu hỏi ôn tập

Nguyễn Văn Oly

10. Tầm quan trọng của giao diện phần mềm?
11. Những yếu tố người dùng nào cần quan tâm khi thiết kế giao diện?
12. Mô tả tiến trình thiết kế giao diện?
13. Các nguyên tắc thiết kế giao diện?
14. Có những loại thiết bị nào có thể sử dụng để tương tác với hệ thống?
15. Có những loại giao diện nào? Giải thích nội dung, ý nghĩa, ưu nhược điểm của nó?
16. Có những đặc trưng gì cần quan tâm khi thiết kế giao diện? Giải thích nội dung của nó?

Câu hỏi và thảo luận

Nguyễn Văn Oly

